ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Асламов Бахтовар Раҷабалиевич дар мавзуи «Хусусиятҳои такомули омилҳои геоэкологии қисми марказии минтақаи Кӯлоб дар шароити тағйирёбии иқлим ва фаъолияти антропогенӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои география аз рӯйи ихтисоси 25.00.36–Геоэкология ва идоракунии истифодабарии табиат (25.00.36.02–Соҳаи илмҳои география). ш. Душанбе, 2025. – 5с.

1. Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мундариҷаи таҳқиқоти диссертатсионии унвонҷӯ Асламов Бахтовар Раҷабалиевич ба бандҳои 1.11, 1.13 ва 1.17 аз рӯйи ихтисоси 25.00.36–Геоэкология ва идоракунии истифодабарии табиат (25.00.36.02–Соҳаи илмҳои география) мувофиқат мекунад:

1.11. Ҷанбаҳои геоэкологии фаъолияти системаҳои табиӣ ва техникӣ.

1.13. Динамика, механизм, омилҳо ва қонуниятҳои рушди равандҳои хатарноки табиӣ ва техногению табиӣ, пешгӯии рушди онҳо, арзёбии хатарҳо ва хавфҳо, идоракунии хавфҳо, чораҳои пешгирикунанда оид ба коҳиш додани оқибатҳои равандҳои фалокатовар, ҳифзи муҳандисии ҳудудҳо, биноҳо ва иншоотҳо.

1.17. Арзёбии геоэкологии ҳудудҳо. Усулҳои муосири харитасозии геоэкологӣ, системаҳои иттилоотӣ дар геоэкология.

2. Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Дар асоси таҳқиқоти махсуси муҳандисӣ–геологӣ ва геоэкологии гузаронидашудаи муҳаққиқ дар минтақаи Кӯлоб, хусусан обанбори Селбур ва иншооти ирригатсионии ба он тааллуқдошта, муайян гардидааст, ки бинобар сабаби шароити ғайримуқаррарии гидрометеорологӣ миқдори зиёди хавфҳои геоэкологии табиӣ, аз қабили ярчфаройӣ, селоӣ, чаппашавӣ, эрозияи заминҳо, ботлоқшавӣ, фурӯнишинӣ, ғорпайдошавӣ, лойғуншавӣ ва ғайра ба қайд гирифта шуданд, ки оқибати ин хавфҳо ба маҳалҳои аҳолинишин, корхонаҳои саноатӣ, роҳҳои автомобилгард ва дигар иншооти ҳаётан муҳим таҳдиди ҷиддӣ ба миён меоранд.

Системаҳои обёрӣ дар баъзе минтақаҳо корношоям гашта, чандин маҳалли аҳолинишин хароб, инчунин талафоти ҷонии одамон ба қайд гирифта шуданд.

Аз ин лиҳоз дар арзёбии ҳолати экологии минтақа талаботи мақсаднок, яъне омӯзиши мухтасари хавфҳои табиӣ ва техногенӣ ва таснифи онҳо бо мақсади нигоҳ доштани инфрасохторҳо ва аҳолӣ аз хатарҳо мавҷуд аст. Ин ҳама аз актуалӣ будани таҳқиқоти гузаронидашуда шаҳодат медиҳад.

3. Дараҷаи навгонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд. Аз ҷониби муҳаққиқ аввалин маротиба хусусиятҳои шароити муҳандисӣ–геоэкологии минтақа ошкор карда шуданд; хусусиятҳои рушди равандҳои муҳандисӣ–геоэкологӣ ҳангоми фаъолияти

техногенӣ муқаррар гардидаанд; бори нахуст хавфҳои геоэкологӣ вобаста ба фаъолияти техногенӣ арзёбӣ шуданд; аввалин маротиба харитаҳои типикунонӣ ва арзёбии хавфҳои геоэкологии минтақаи Кӯлоб тартиб дода шуданд; бори аввал тадбирҳо ва тавсияҳо оид ба паст намудани таъсирбахшии хавфҳои геоэкологӣ ва техногенӣ таҳия карда шуданд.

Муаллифи рисолаи диссертатсионӣ нуктаҳои илмии зеринро ба ҳимоя пешниҳод менамояд:

1. Шароитҳои муҳандисӣ–геологӣ ва геоэкологии минтақа усулҳои коҳиш додани таъсири фаъолияти техногениро муайян мекунанд.

2. Хавфҳои геоэкологии табиӣ ва техногенӣ фаъолияти техногениро дар минтақаи Кӯлоб ҳамроҳӣ мекунанд, ки таъсироти худро дар дараҷаҳои гуногун ба муҳити геоэкологӣ мерасонанд.

3. Паст намудани таъсири хавфҳои табиӣ ва техногенӣ вобаста ба фаъолияти техногенӣ тавассути татбиқи тадбирҳои махсуси муҳандисӣ–геоэкологӣ ва муҳандисӣ–техникӣ дар асоси таҳлили чорабиниҳо ва харитаҳои муҳандисӣ–геоэкологӣ имконпазир аст.

4. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо ин аз истифода намудани усулҳои таҳқиқот аз қабили таҳлили кимиёии оби обанбори Селбур ва дарёи Қизилсу, таҳлили гумуснокии гилҳои зериобии обанбори Селбур бо мақсади ҷорӣ намудани усули муосир бо истифода аз нерӯи ҳосилшавандаи маҳаллӣ асоснок карда шудааст.

Тартиб додани нақша ва харитаҳои муҳандисӣ-геологӣ ва геоэкологии минтақа дар микёсҳои гуногун имконияти омӯзиши сохтори геологии пастхамии Ёхсу, геоморфологӣ, муҳандисӣ-геологӣ, хавфҳои техногенӣ, арзёбии хавфҳои табиӣ ва типикунонии онҳо, таҳияи буриши геологӣ ва омӯзиши динамикаи лойғуншавии обанбори Селбур, усули коҳиш додани обполоишии зерқабати обанбори Селбур, истифода намудани сементкунонии фавворавӣ, баркарорсозии заминҳои вайроншудаи минтақа бо усули нави аз ҷониби муаллиф таҳияшуда.

Инчунин, дараҷаи эътимоднокӣ бо чопи натиҷаҳое, ки дар чорабиниҳои илмии сатҳҳои гуногун ба даст омадаанд, асоснок карда мешаванд. Дар ҷараёни навиштани рисолаи диссертатсионӣ маводи фондии Саридораи геологияи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Институти хокшиносии Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва Кумитаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудофиаи граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин аз адабиётҳои чопшуда истифода карда шудаанд.

5. Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Рисолаи диссертатсионии унвонҷӯ аз муқаддима, 4 боб, хулоса ва рӯйхати адабиётҳо аз 135 сарчашма иборат буда, 27 расм, 14 ҷадвал ва 140 саҳифаи чопӣ иборат мебошад.

Дар муқаддима аҳамияти мавзуи таҳқиқ асоснок шуда, ҳадафу вазифаҳо, объекту предмети таҳқиқ, навгониҳои илмӣ, аҳамияти амалии натиҷаҳои бадастовардашуда муайян шудаанд.

Дар боби якуми рисолаи диссертатсионӣ шарҳи адабиёт ва тавсифи умумии шароитҳои табиии минтақа дарҷ гардидааст.

Аз ҷумла: таърихи омӯзиш ва сатҳи таҳқиқи мушкилот; тавсифи физикӣ–географӣ, шароитҳои иқлимӣ ва ландшафтҳои табиӣ; хусусиятҳои сохторӣ–тектоникии минтақа; ҳолати кунунии омӯзиши равандҳои геодинамикӣ омӯхта шуда, хулосаҳои дахлдор бароварда шудааст.

Дар боби дуюм маълумоти умумӣ дар бораи шароитҳои геоэкологии минтақа оварда шудааст.

Аз ҷумла: шароитҳои геоэкологӣ; тағйирёбии муосири шароитҳои геоэкологии минтақа оварда шуда, хулосаҳои дахлдор бароварда шудааст.

Дар боби сеюм вазъи геоэкологии минтақа ва истифодабарии усулҳои муосир дарҷ гардидааст.

Аз ҷумла: таснифи шароит ва хусусиятҳои вайроншавии хокҳо; омӯзиши равандҳои геологӣ ва таҳқиқоти муҳандисӣ-геоэкологӣ дар иншооти ҳаётан муҳим; равандҳои техногении минтақа коркард шуда, хулосаҳои дахлдор бароварда шудааст.

Дар боби чаҳорум чорабиниҳо оид ба коҳиш ва пешгирӣ намудани хавфҳои геоэкологии минтақа таҳия гардидаанд.

Аз ҷумла: баъзе тавсияҳо оид ба коҳиш ва пешгирӣ намудани хавфҳои геоэкологӣ; чорабиниҳо оид ба рафъи хатарҳои геоэкологии обанборҳо; чорабиниҳои муҳандисӣ–техникӣ оид ба коҳиш додани ҳаҷми лойғуншавӣ; азнавсозии иншооти обтаъминкунии обанборҳо; шароитҳои геоэкологии шабакаҳои обтаъминкунии ҳавзаи дарёҳои Қизилсу-Ёхсу ва тавсияҳо ҷиҳати коҳиш додани мушкилоти он; баъзе чорабиниҳои геоэкологӣ ҷиҳати барқарорсозии заминҳои минтақа; харитаҳои геоэкологии типикунонӣ ва баҳодиҳии хавфҳои табиии минтақа таҳия шуда, пешниҳод гардида, хулосаҳо бароварда шудааст.

Инчунин, дар рисолаи диссертатсионӣ хулосаҳо 7 банд ва тавсияҳо оид ба истифодаи натиҷаҳои таҳқиқот 3 бандро дар бар гирифтааст.

6. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсия. Натиҷаҳои кори диссертатсионӣ метавонанд аз ҷониби Кумитаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудофиаи гражданиии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳияи чорабиниҳо оид ба пешгирии падидаҳои хатарноки табиӣ, Вазорати энергетика ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин, дар раванди таълим ва корҳои илмии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба самтҳои геологӣ, аграрӣ ва

географӣ дар вакти баргузории лексияҳо, гузаронидани дарсҳои лабораториву амалӣ истифода гарданд.

7. Нашри натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Мазмуни асосии илмӣ, хулосаҳои калидӣ ва тавсияҳои амалӣ, ки аз ҷониби муаллиф дар ҷараёнҳои фаъолияти илмию таҳқиқотӣ шудаанд, дар 13 мақолаи илмии нашршуда ҳамаҷониба инъикос ёфтаанд. Аз ин шумора 8 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандае, ки ба рӯйҳати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон шомиланд, ба табъ расидаанд. Нашри ин мақолаҳо дар чунин маҷаллаҳои бонуфузи илмӣ далели сатҳи баланди аҳамияти илмӣ ва навоварии таҳқиқоти гузаронидашуда мебошад.

8. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия.

Автореферат, ки аз диссертатсия бармеояд, ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Бо вуҷуди баҳои мусбате, ки дар тақриз баён гардид, дар рисолаи диссертатсионии унвонҷӯ Асламов Бахтовар Раҷабалиевич дар мавзуи «Хусусиятҳои такомули омилҳои геоэкологии қисми марказии минтақаи Кӯлоб дар шароити тағйирёбии иқлим ва фаъолияти антропогенӣ» баъзе камбудиҳо, ҳолатҳои баҳсталаб, ғалатҳои оморӣ, имлои граматикӣ ҷой доранд, ки дар байни онҳо ҳолатҳои зеринро метавон ҷудо намуд:

1. Дар қаламрави таҳқиқотӣ паҳншавии моддаҳои ифлоскунанда дар муҳити атроф бо ҷараёни миграционии обӣ ба шӯршавии қабати хокӣ мусоидат мекунад. Дар диссертатсия оид ба барқарорсозии заминҳо чораҳои экологӣ оварда шудааст, локин дар таҳияи чораҳо оид ба ҷараёни миграционии обӣ мавод оварда нашудааст.

2. Дар кори диссертатсионӣ оид ба хатарҳои геологии ҳавзаи дарёи Қизилсу, ки шароити зистро дар минтақаҳои аҳолинишини минтақа мушкил мегардонад маълумоти муфассал оварда шудааст, бисёр ба маврид мебуд, ки оид ба чораҳои зидди ярчӣ, селӣ ва дигар ҷараёнҳои муҳандисӣ-геологӣ тавсияҳо пешниҳод мегардид.

3. Дар саҳифаи 56-диссертатсия расми 3.3.1 харитаи хавфҳои техногении минтақаи Кӯлоб, ҷумлаҳои аломатҳои шартӣ хира нишон дода шудааст.

4. Ба истисноӣ ҷадвали 4.2.1 таснифи морфометрии обанбори Мӯъминобод, корҳои таҳқиқотӣ дар ин иншооти ирригатсионӣ бурда нашудааст.

Эродҳо ва камбудиҳои зикршуда, дар маҷмуъ, хусусияти ҷузъӣ дошта, аҳамияти назарию амалии диссертатсияи мазкурро коста намекунад ва ба муҳтавои кор таъсири манфӣ расонида наметавонад.

Дар маҷмуъ диссертатсияи пешниҳодгардидаи Асламов Бахтовар Раҷабалиевич дар мавзуи «Хусусиятҳои такомули омилҳои геоэкологии қисми марказии минтақаи Кӯлоб дар шароити тағйирёбии иқлим ва фаъолияти антропогенӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои география аз рӯйи ихтисоси 25.00.36 - Геоэкология ва идоракунии истифодабарии табиат (25.00.36.02 - Соҳаи илмҳои география) пешниҳод гардидааст, дар сатҳи баланди илмӣ ба анҷом расида, ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 ва қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 июни соли 2023, № 295 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои география аз рӯйи ихтисоси 25.00.36-Геоэкология ва идоракунии истифодабарии табиат (25.00.36.02-Соҳаи илмҳои география) мебошад.

Муқарризи расмӣ:
Доктори илмҳои география, и.в. профессори кафедраи геоэкология ва методикаи таълими факултети геоэкология ва туризми МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б. Ғафуров» Раҳимов А.И.

Суроға: 735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Хуҷанд, тангкӯчаи Н.Кӯҳсор 5/1
E-mail: rahimov-55@mail.ru
Тел.: (+992) 92-701-55-52
«26» 08 соли 2025

Имзои Раҳимов А.И.-ро тасдиқ мекунам:
сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
МДТ «ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров» Сайдуллозода З.С.

Суроға: 735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Хуҷанд, гузаргоҳи Мавлонбеков 1
E-mail: htpps//www.hgu.tj
Тел.: (+992 -3422) 6-52-76
«26» 08 соли 2025